

Loretana Farkaš

Filozofski fakultet u Osijeku

Odsjek za hrvatski jezik i književnost

Lorenza Jägera 9, HR-31000 Osijek

lfarkas@ffos.hr

GEOMETRIJSKO NAZIVLJE U 18. STOLJEĆU

U radu se analizira rukopis Matije Petra Katančića *Pridhodna Bilixenya od Dillorednog Zemlyomirja* koji je nastao krajem 1786. i početkom 1787. godine. Riječ je o prijevodu s latinskoga na hrvatski jezik prvoga izdanja školskoga udžbenika iz geometrije *Elementa geometriae practicae*, kojega je autor mađarski matematičar Pál Makó. Izdvojeno je cjelokupno geometrijsko nazivlje koje se uspoređuje s geometrijskim nazivljem prikupljenim u starim hrvatskim rječnicima.

Razvoj hrvatskoga jezičnoga standarda, prema razdiobi Dalibora Brozovića, počinje u drugoj polovici 18. stoljeća.¹ Od druge je polovice 18. stoljeća zamjetan užurban rad oko sređivanja jezične norme. To je razdoblje nastajanja gramatika, rječnika kao i razvijanja stručnoga nazivlja, funkcionalnih stilova i frazeologije. Povećano je i zanimanje za sređivanje i ujednačivanje slovopisnoga sustava na razmeđama Slavonija – Dalmacija – Dubrovnik. Nasljeđujući raniji književnojezični kontinuitet hrvatskih pisaca i jezikoslovaca, sve su prisutnija nastojanja oko stvaranja jedinstvenoga književnog jezika. U takvim okolnostima djeluje i najučelniji Slavonac toga doba – Matija Petar Katančić.

Katančićevo zanimanje za izgradnjom stručnoga nazivlja

Slavonski pisci i jezikoslovci druge polovice 18. stoljeća izgrađuju stručno nazivlje prirodnih znanosti (matematičko, fizikalno, medicinsko i dr.). Na žalost, ta je građa uglavnom ostala u rukopisima i nije mogla bitnije utjecati na daljnje oblikovanje prirodnoznanstvenoga nazivlja.² I Matija Pe-

¹ Brozović 1978:9–83, 28.

² U oblikovanju stručnoga nazivlja posebno je zanimljiv i *Njemačko-hrvatsko-*

tar Katančić pokazuje zanimanje za prikupljanjem riječi, sastavljajući svoja dva rječnika — *Pravoslovník* i *Index Latino-Illyricus*.³

No, prije sustavnoga prikupljanja rječničke građe, Katančić nekoliko desetljeća prije s latinskoga za potrebe školske nastave na hrvatski jezik prevodi školski udžbenik iz geometrije. Riječ je o 37 stranica rukopisa⁴ koje je u arhivu Franjevačkoga samostana u Budimu pronašao Josip Hamm i opisao u radu *Najstarija hrvatska geometrija*.⁵ Kao predložak je Katančiću poslužilo prvo izdanje udžbenika *Elementa Geometriae Practicae in Usum Gymnasiorum, et Scholarum Grammaticarum per regnum Hungariae et Provincias eidem adnexas (Elementi praktične geometrije / zemljomjerstva za potrebe gimnazija i gramatičkih škola u Kraljevini Ugarskoj i pripojenim joj pokrajinama)* iz 1778. godine, kojega je autor jedan od ondašnjih ponajboljih mađarskih matematičara Pál Makó. Rukopis nema naslova, ali je na stranici ispred prve stranice rukopisa Nandor Krausz napisao *Zemljomirje (geometria) P. Petri Katančić ord. Min. Prov. Capistr.*⁶ Katančićev rukopis počinje naslovom koji se odnosi samo na prve tri stranice i predstavlja uvod u djelo koje se sastoji iz tri dijela: *Pridhodna Bilixenja od Dilloredneg Zemljomirja* (str. 1–3), potom slijedi *Dio prvi od mirenja nitakah* (str. 3–32) i *Dio drugi od mirenja skorupah* (str. 33–37). Na kraju se nalazi još jedanaest praznih stranica i pretpostavka je da je taj tekst bio samo uredan i sređen prijepis cjelokupnoga Katančićeva prijevoda, dakle riječ je o čistopisu izvornoga teksta koji je Katančiću služio kao predložak prijepisu. Katančić je preveo 48 stranica originala.

Osječki su franjevci 1778. godine preuzeli nekadašnju isusovačku gimnaziju i u njoj počeli predavati prema propisanom programu u *Ratio edu-*

-latinsko-talijanski rječnik Marijana Lanosovića, na kojem je autor započeo raditi 1788. godine i izradio ga je samo do slova *f*. Njegov rječnik nema izvorni naziv, sačuvan je u rukopisu u Franjevačkom samostanu u Slavonskom Brodu.

³ U Sveučilišnoj se knjižnici u Budimpešti nalazi rukopis hrvatsko-latinskoga rječnika *Pravoslovníka*, no on je u knjižničnom katalogu zabilježen pod imenom *Etymologicon illyricum* (sign. H 13, Catal.) iako na prvoj stranici rukopisa stoji naziv *Pravoslovník*. U Franjevačkom samostanu u Budimu pohranjen je pod signaturom K VI 4 svezak pod nazivom LEXICON LATINO-CROATICUM koji u posljednjem dijelu sveska na 676 stranica sadrži latinsko-hrvatski rječnik INDEX LATINO-ILLYRICUS. Neosporno je da se radi o dva Katančićeva rječnika, oba nedovršena.

⁴ Hamm smatra da je prijevod bio namijenjen fakultativnom učenju geometrije u drugom i trećem razredu niže gimnazije. Hamm je utvrdio da je Katančićev prijevod nastao u Osijeku krajem 1786. i početkom 1787. godine. Preveo je dvije trećine teksta, a pretpostavka je da je uvođenje njemačkoga jezika kao nastavnoga u niže razrede gimnazije (1787./1788.) razlogom zašto rukopis nije i dovršen.

⁵ Hamm 1937:97–123.

⁶ Hamm 1937:104.

cationis. Preuzimajući nastavu u osječkoj srednjoj školi, franjevci su u početku predavali na latinskom jeziku, no sve se više očitovala i potreba da se gradivo predaje i na domaćim jezicima. Geometrija se predavala u drugom humanističkom razredu, u sklopu retorike, ali i u gramatičkim razredima za one koji nisu namjeravali nastaviti školovanje u humanističkim. Stoga je i Katančić od 1780. godine predavao geometriju i to na latinskom jeziku, no vjerovao je da će uskoro moći predavati i na hrvatskom jeziku. Kada je postao profesorom retorike, počeo je prevoditi Makóv udžbenik, a uredno ga je prepisivao oko 1785. i 1786. godine, u vrijeme intenzivnoga rada i na drugim udžbenicima. No, 1787. godine školske vlasti odbijaju objavljivanje Katančićeva udžbenika iz zemljopisa na latinskom jeziku, *Systema Geographiae*, pa je Katančić, vjerojatno duboko razočaran, prestao priređivati prijevod Makóva udžbenika. Unatoč odredbi o jezicima *Ratio educationis*, Josip II. je 1784. godine sve otvorenije naređivao uvođenje njemačkoga jezika kao nastavnoga, a što je posebice očito bilo u osječkoj gimnaziji. Zanimljiv je podatak da Katančićeva *Geometrija* nastaje i nekoliko desetljeća prije no što nastaju rukopisi njegove estetike u kojoj također kuje estetičko nazivlje⁷.

⁷ Slijedi popis riječi za čije stvaranje Katančić pokazuje zanimanje već od pisanja Knjižice o ilirskom pjesništvu iz 1817. godine. Većina je riječi i vezana uz stvaranje poetičke terminologije: *cslankobolan* – kostobolan; *dugokrak* – horej; *dvodug* – spondej; *dvokrak* – dibrah; *glasomirje* – prozodija; *godnopsis* – komedija; *hiljadnica* – milja; *kratkodug* – jamb; *ljuboznanac* – estetičar; *obratno* – anapest; *palac* – daktil; *pivalica* – kantorica; *pivaoc* – kantor; *poglasno* – pastorala; *poljeslov* – ekloga; *popioje* – pjesma; *popivnik* – pjesnik; *popivnost* – pjesništvo; *pravoslovnik* – filolog; *protres* – disertacija; *redosloxac* – stihotvorac; *rugopis* – satira; *rukogonet* – hiromantija; *skladnomirje* – harmonija; *skladnopsis* – ortografija; *skladnoricse* – versifikacija; *slavni opis* – epopeja; *slovoljubje* – literatura; *slovosloxje* – ortografija; *shestonog* – stih od šest stopa; *tiholjubac* – filolog; *tiholjubno znanje* – filologija; *trokrak* – tribrah; *tugoslov* – elegija; *tugopis* – tragedija; *vixbaoc* – matematik; *vixbopis* – didaktička pjesma.

Oblikovanje geometrijskoga nazivlja

Prevodeći s latinskoga udžbenik *Elementa geometriae practicae*, Katančić donosi sljedeće geometrijsko nazivlje:⁸

Katančićev naziv	Latinski naziv	Suvremeni naziv
bitevo	solidum	tijelo, obujam, volumen
bitevomirje	stereometria	stereometrija, mjerenje tijela, geometrija prostora
bodak	punctum	točka
bok	latus	stranica
broj	numerus	broj
cilomir	diameter	promjer
cjetirje	trapezium (figura quadrilatera)	četverokut, trapez
cjetverobocsan	quadrilaterus	četverostran, četverobočan
cjetvert	quadrans	četvrtina
cjetvoredno	quadratum	kvadrat
dalyina, odstupaj, uzmaknutje, razftupaj, razftajak	distantia	razmak
dajcsica	tabella	tablica
defetina	decas	desetina
dilloredan	practicus	praktičan
dlan	palmus	dlan (mjera)
dometak	corollarium	zaključak, izvod
doticsan	contiguus	susjedni, bliz, dohvatljiv
drobij	minutum	djelić
drobij prvi	minutum primum	djelić prvi, minuta
drobij drugi	minutum secundum	djelić drugi, sekunda
dugomirje	longimetria	geometrija dužina, longimetrija, mjerenje dužina
fat	orgia	orgija, hvat (duljina obje raširene ruke)
ganutiv	mobilis	pomičan
gnat, golen, krak	crus	krak
gerba	curva	krivulja, zakrivljena crta
gumno	area	ravnina
hirotvoran	artificiosus	umjetan
jednak, priličan	aequalis	jednak
jednobocfan	aequilaterus	jednostran, jednobočan
jednokraccfan	aequicrurus	istokračan
jednostruk	simplex	jednostruk
kalamir	perpendicularum	okomica

⁸ Riječi su zabilježene izvornom grafijom.

Katančićev naziv	Latinski naziv	Suvremeni naziv
kalamiran	perpendicularis	okomit
kolicfina	quantitas	količina
kolomir	perimetrum	perimetar, obujam, opseg
korak	passus	korak (mjera duljine)
lakat	ulna	lakat (mjerilo)
lijfa	scala	ljestvica
luk	arcus	luk
mira	mensura	mjera
mirioka	libella	vaga
mijhica	brachium	podlaktica, krajevi u luka
mlogokutje	polygonum	višekutnik, mnogokut, poligon
naslicjan	homologus	homologan, istoimen, isto-smilen
nedokoncjfan, nedomiran	indefinitus	neodređen
neganutiv	immobilis	nepomičan
neuredan	irregularis	nepravilan
nitcfica	lineola	crtica
nitka	linea	crta, linija
nitkoprav	rectilineus	pravocrtan
noga	pes	stopa (mjera)
nugao, kut	angulus	kut
nuglomiran	goniometricus	goniometričan
oblifh, oblifhje	rombus	romb
obruj	mappa	karta, crtež
odkucjenje, odlucje, otvor, razlucjenje	apertura	otvor
okolica	peripheria	kružnica
okrug, krug	circulus	kružnica, krug
osnova	delineatio	skiciranje, ocrtavanje
ofhtrokutan	acutangulus	oštri kut
palac	pollex	palac (mjera)
pedaly	spithama	mali pedalj (oko 17,5 cm)
peterokutje	pentagonum	peterokut
podftup	basis	osnova
pokrajak	horizon	horizont
pokrajan	horizontalis	horizontalan
polla, polovica	dimidia	polovica
polovan	dimidius	polovica
polukolica	semiperipheria	polukrug
polukrug	semicirculus	polukružnica, polukrug
polumir	semidiameter	polumjer
pojfad	situs	položaj, mjesto

Katančićev naziv	Latinski naziv	Suvremeni naziv
prava, pravac	recta	pravac
pravokutan	rectangulus	pravokutan
pravokutno	rectangulum	pravokutnik
prilicjan	aequalis	jednak
prilika	figura	lik, figura
prinef	transportatorius	prijenosan, prenosiv
proftor	spatium	prostor
perft	digitus	prst (mjera)
ravnomicje	planimetria	planimetrija
raβbiran	theoreticus	teorijski
razlicjan	scalenus	raznostraničan
razkrenutje, razkucŕcenyje	divaricatio	razmaknutost
redka	regula	pravilo
ŕedmerokutje	heptagonum	sedmerokut
ŕkladnomicje	proportio	razmjjer
ŕkladnomicjan	proportionalis	proporcionalan
ŕkorup	superficies	površina, ploha, oploŕŕje, dio ravnine
ŕlicjan	similis	sličan
ŕlicjnost	similitudo	sličnost
ŕmirka	dioptra	dioptr
ŕpomenak	scholion	kratko tumačjenje, napomena
ŕporedan	parallelus	usporedan, koji ima svoj- stva paralele
ŕporednitje	parallelogrammum	paralelogram
ŕranka	capsula	kapsula
ŕridni	medius	srediŕnji
ŕridobod	centrum	srediŕte, centar
ŕridokutan	diagonalis	dijagonala
ŕtaj	situs	poloŕen, postavljen
ŕtajaliŕhte, ŕtajanye, ŕtan, ŕtanak, ŕtanye	statio	stajaliŕte
ŕtota	centena	stoput
ŕtupaj	gradus	stupanj
ŕhetka, ŕheŕtar	circinus	ŕestar
tilo	corpus	tijelo
trikutje, trokutje	triangulum	trokut
tupokutan	obtusangulus	tupi kut
tverdiŕhte	munimentum	utvrda
tverdoŕtajan	fixus	čvrŕt, stalan, nepomičan, učvrŕćen
uprava	regula	ravnalo, letva, mjerilo
upravan	rectus	ravno

Katančićev naziv	Latinski naziv	Suvremeni naziv
uredan	regularis	pravilan
veličina, velikoft	magnitudo	veličina, jakost, sila
vodoranišche	hydrophylacium	vodospremište, bunar
verh	vertex	vrh, vršak
verhovan	verticalis	okomit, uspravan
zajmen	mutuus	recipročan
zbica	radius	polumjer, radijus
zemlyomirje	geometria	geometrija
zgradja	machina	sprava
zrno razfuto	bomba dissilieus	komadić pale granate ili bombe
zvizdnik	astrolabium	astrolab, goniometrijski instrument
xica	chorda	tetiva

Budući da je riječ o svojevrsnom znanstvenom prvimjencu, sigurno je da je Katančić prevodeći s latinskoga originala uzore bilježenju stručnoga nazivlja tražio i u starih hrvatskih pisaca i jezikoslovaca. Stara je hrvatska leksikografija sačuvala vrijedne otisnute uratke te ćemo stoga zaviriti u riznicu tih djela i povući poveznice između Katančićeva geometrijskoga nazivlja i onoga koje su mu ponudili stari hrvatski rječnici. Tablica donosi popis riječi koje je zabilježio Katančić i ekvivalente u starih hrvatskih leksikografa.⁹

⁹ Riječi su zabilježene izvornom grafijom.

Latinski	Vrančić	Mikalja	Habdelić	Della Bella	Belostenec	Sušnik-Jambrešić	Katančić
<i>solidum</i>		Cvarft, bitev, čio		Cvarft, Bitev	Bitevo	Chverft, Jaklen, ſztalven, ſztalen	bitevo
<i>stereometria</i>							bitevomirje
<i>punctum</i>		bodaç	Piknya	Ubod, nabada, bodioka	Piknya, nabada, bodaç	Piknya, Nabadek, Nerazdelek, prezdelak, Bezdelak, Bodaç	bodak
<i>latus</i>	Book			Strana	Bok	Bok, ſztran	bok
<i>numerus</i>	Broj	broj	Broj	Broj	Broj	Broj	broj
<i>diameter</i>		Srjedomjer		Srjedomjer	jednako iducha linya, potezay, ſnora, ſzreda mera	Zraven chez ſzredinu iduchi	čilomir
<i>trapezium (figura quadrilatera)</i>		cetveronughli		Cetverokutje, Cetvermoughlo	Chetvero nughli ili krayni		cjetirje
<i>quadrilaterus</i>					Prilika chetverobochna		cjetverobocsan
<i>quadrans</i>	Csetvero Krayni	Cetvrti dio, cetvrtina			Chettri del, fertaly	Cheterti del, cheterta ſztran	cjetvert
<i>quadratum</i>	Csetvero-krajni			Csetveronughljje	chetveroredan	Na ceteri ravne vugle napravlyen, chetvero-ravno-nugljzt	cjetvoredno

Latinski	Vrančić	Mikalja	Habdelić	Della Bella	Belostenec	Sušnik-Jambrešić	Katančić
<i>distantia</i>		stupaj	Dalekocoha, odmaknutje	Diglina, Duglina, Dalecina, Raftupaj	Dalechina, Sztupay	Dalekocha, Naražnost, korak, žtupaj	Katančić dalyina, odjtupaj, odmaknutije, uzmaknutje, razjtupaj, razjtajak
<i>tabella</i>	Daschicza	dafcciča		Daska, Dascfizza	Dejchicza, tablicza, czedulicza	Dafzchizza, Tablicza	dajcsica
<i>decas</i>	Dessetina		Deizetka	Defettina, Deseetak, Desetka	Defetina, defizetek, defma	Dejzetka, Dejzetak broj	dejsetina
<i>practicus</i>				Vjelctina	Vejch, dobro, jzkuffan, izvuchen, dolno voden, hitropojzlen	Chinyenyu jzlijfajjuchi, chinechi	dilloredan
<i>palmus</i>	Dlan	Dlan	Dlan	Pedagl	dlan	Chetirek perfztov mera	dlan
<i>corollarium</i>				Nadometak, Priftavak, Pri-loxak	Dodavek, priverfek,		dometak
<i>contiguus</i>				Nadometnut, Nadoflavgjen, Nadodan	Od nugalah doticnih	Dotikajuchi	doticsan
<i>minutum</i>	Drobno		Drobno	Marviza, Sceifeeti djelak od ure	mal, kratek, drobno	Droben, mal	drobij
<i>minutum primum</i>							drobij prvi
<i>minutum secundum</i>							drobij drugi
<i>longimetria</i>							dugomirje

Latinski	Vrančić	Mikalja	Habdelić	Della Bella	Belostenec	Sušnik-Jambrešić	Katančić
<i>orgia</i>							fat
<i>mobilis</i>		gannutiv		Gannutiv	Giblyiv, genutlyiv		ganutiv
<i>crus</i>		Golijen		Goljen, Noga	Gnat, cziv od golen, golen	Golen, iliti perva y gornya fztran nojne czevi, czipel	Golen, gnat, krak
<i>curva</i>		Garba, ghriiba		3garbgjjen, Skuucen, Prighnut	Gerba	Zkriven, szlukav, Prignyen, Podvit, Krachen, gerbav	gerba
<i>area</i>	Gumno	Gumno			Gumno, Guvno	Gumno, gumno	gumno
<i>artificiosus</i>				Hirotvorno	Mejtrovit	Mejterjzki	hirotvoran
<i>aequalis</i>	Jednako, ravan	jednako	Jednak, ka, ko		Jednak	Jednak, raven	Jednak, prilicjan
<i>aequilaterus</i>							jednobocjan
<i>aequicrurus</i>							jednokracjan
<i>simplex</i>	Jedno-fztruk			Jedno>ftruk	Jedno>fztruk, jednoverjzt	Jednoverjzt, jedno>fztruk	jedno>ftruk
<i>perpendicularum</i>					Merana jnore z-olovom kalamer, zidarjzki	Olovna mera na vujfinheczu, kalamir, Mera zidarzka, Dervodelaka	kalamir
<i>perpendicularis</i>						Zgraven dolevijzechi, jedno ko raven, poleg kalamira napravlyen	kalamiran
<i>quantitas</i>		Kolikoft, kolicina		Kolicina	Kulikocha, kulikofjzt, vnojfina, tejfina, velikocha		kolicfina
<i>perimeterum</i>					Okruglojzt, kolobar		kolomir

Latinski	Vrančić	Mikalja	Habdelić	Della Bella	Belostenec	Sušnik-Jambrešić	Katančić
<i>passus</i>	Koraczay	Kolikof, korač, stupaj	Korachay		Korak	Polahko hoditi	korak
<i>ulna</i>	Lakat	lakat	Laket, kemfe meri	Lakat	Laket	Laket	lakat
<i>scala</i>	Lisstve			Liftve	merna palicza	štupalka, štupalnicza, lištvva	lišta
<i>arcus</i>	Luuk	luk	Luk	Luk	luk	Luk	luk
<i>mensura</i>	Mira	mjerira, Mjerra	Mera	Mjerra	Mertek, mera	mera	mita
<i>libella</i>				Mjerila	vaga	Vagicza, mala mera	mirioka
<i>brachium</i>	Mijicza			Mifciza	mifciza	Ruka od lakta do zaperjztja	mijica
<i>polygonum</i>				Mnogonughli, Mnogokutni	Vnogo kutni, mnogogugli	Vnogo-vuglašt	mlogokutje
<i>homologus</i>				Slicnij, Prilicnij, Prikaldnij			naslicjan
<i>indefinitus</i>				Neodluucen, Nenamjengen, Neodredjen	Nedokonchan, nedokonchanye	Nedokonchan, neizpizjan, prez štzanovitoštzi	nedokončan, nedomiran
<i>immobilis</i>		neganutiv		Nepomično, Stavno, Nekretno, Neganutno	Negenlyiv, negenutyiv	Negenliv	neganutiv
<i>irregularis</i>		neuredno		Bezredno, Neredno, Neredbeno, Prineredno	Nenaredbeni, prez naredbe, reda	Prez reda, neredni	neuredan
<i>lineola</i>				Riežak		Rezicza, potezek, Redkicza, Trakek	mitcica
<i>linea</i>	Traak			Redka, Trak	Potezay, rez	potez, rez	mitka

Latinski	Vrančić	Mikalja	Habdelić	Della Bella	Belostenec	Sušnik-Jambrešić	Katančić
<i>rectilineus</i>							mitkoprav
<i>pes</i>		noga	noga	Noga	Noga	Noga	noga
<i>angulus</i>	Kuth	nugal, nugal, nugal, kut	Kut, Vugel	Nughlo, Kut	Kut, vugel	vugel, kut	nugao, kut
<i>goniometricus</i>					nuglomjera		nuglomiran
<i>rombus</i>				Obljife	Priika na shetiri vugle, kolovrat, ovid	Kolovrat	obljifh, obljifnje
<i>mappa</i>	Obruf		Obruifz		Plahticza na koje je izpijzan, ili izmalan /zvet, ali koye lada-nye drugo		obruif
<i>apertura</i>		Otvor		Otvor	Otvor, Razluchenye	Otvor	odkucfenje, odlucife, otvor, razlucfenye
<i>peripharia</i>		Okolisc: oliča			Ololijche, okruglojzt kolobara		okolica
<i>circulus</i>	Kolo, okrug	Okrug, Kruh, Kollobar	Okrug, kolobar, okrufenye	Okolifc, Krug, Okrugh	Krug, okrug, okolijche, okolek, kolobar, obruch	krug, okrug, kolobar, obruch	okrug, krug
<i>delineatio</i>		Osnova		Slikovan, Obigjexen, Ofnovan	Ofznova, prlja	Reza-potezanye, Traka-vlechenye	osnova
<i>acutiangulus</i>				Kut oftar	Oftro vugla/jzt, spicha/jzto-vugla/jzt		ofhtrokutan
<i>pollex</i>	Palacz	palacz	Palacz		Palacz	Palacz	palacz
<i>spithama</i>	Pedaly	Pedagl to jelt : cetiri prrifa	Pedeny		Pedeny, Pedal	Pedeny, Rogujfa	pedaly

Latinski	Vrančić	Mikalja	Habdelić	Della Bella	Belostenec	Sušnik-Jambrešić	Katančić
<i>pentagonum</i>				Peterokutje		Peto-vuglažjt, pet vuglov imajuchi	Katančić peterokutje
<i>basis</i>				Podstup, Podmetak od štupa	Temel, podnasa kakti jezju y podžtupi, ili podmetki šztupov	Temely, Podžstup	podštup
<i>horizon</i>				Kraj od Polunebja	Kray, illi kolobar neba, koga zverhu najz vidimo		pokrajak
<i>horizontalis</i>					Kay je pod kolo- barom nebežkem, kijze od vjza koga vidi		pokrajaj
<i>dimidia</i>		Poloviča, pol, po dila	Pol, Polovicza	Polovnik	Pol, polovicza	Polovicza, Pol	polla, polovica
<i>dimidius</i>	Pool	polovgnak			Polovni	Napolni, polni, pol	polovan
<i>semiperipharia</i>				Polukoliza			polukolica
<i>semicirculus</i>				Polukrug	Na pol okrug, pol kolobara	Polovicza kolobara	polukrug
<i>semidiame-ter</i>					Na pol jednak, na pol protni		polumir
<i>situs</i>				Mjefto		Pojztavlyen, Namežtyen	pojfad, ųtaj
<i>recta</i>							prava, pravac
<i>rectangulus</i>				Kut upravan, Kut ijjednacen	Prav vuglažjt	Jednako-y raunovuglažjt	pravokutan
<i>rectangulum</i>							pravokutno

Latinski	Vrančić	Mikalja	Habdelić	Della Bella	Belostenec	Sušnik-Jambrešić	Katančić
<i>figura</i>	Prilika	Slikka, pri- lika		Prilika, Slikka	Prilika	Prilika, kip, obličaj, Obraz	Prilika
<i>transportatorius</i>							prinef
<i>spatium</i>		profitor od mjesta	Profztor	Profitor	Profztor	Profztor, Dusina ali sirina meřta	profitor
<i>digitus</i>	Parszt		Perfzt	Parft	Perfzt	Perfzt	perf
<i>planimetria</i>							ravnomicije
<i>theoreticus</i>		Rařbiran			Premijslyavajuchi	Premisslyavavechki	rařbiran
<i>scalenus</i>		Rařlicjan		Rařlicjan			razlicjan
<i>diaricatio</i>				Rařlicnos, Rařlikos, Rařluka			razkrenutije, razkucjcyne
<i>regula</i>		Red, Nared- ba, Nacin		Uprava, Nacin, Narednos	Merna jnora, palicza	Naredba, Zakon, Redka	redka, uprava
<i>heptagonum</i>						Szedmero-vuglina	jedmerokutije
<i>proportio</i>	Pritach			Rařmjerje, Sklad- nos, Skladno- redje, Skladno- mjerje	prikladnojzt, jed- no mernojzt, raz- mernojzt, Szlofno mjerje	Priřzpodoba, prijed- nakozt, řzkladno- mjerje, řzkladnoredje	řkladnomirje
<i>proportionalis</i>				Jednomjerno, Skladnomjerno, Rařmjerno	Jednakořzlosno, raz- merno, jednomerno	Z-drugem zprili- chen, prijednako zmerjen, razmerjen, prijednak	řkladnomiran
<i>superficies</i>	Szkorup	skorup			Skralyup, (D. sko- rup)	řvunzko liczje	řkorup
<i>similis</i>		Slicno		Slicni, Prilicjan, Prilkadan	řzpodoben	řzpodoben, Podob- ben, Prilichen, řzli- chni, Jednofliczni	řlicjan

Latinski	Vrančić	Mikalja	Habelić	Della Bella	Belostenec	Sušnik-Jambrešić	Katančić
<i>similitudo</i>		sličnoft, priika, priklanoft		Prilicnos, Slicnos, Prikladnos, Sli- kka	ǰzpodoba, ǰpodobnoǰzt, prilichoǰzt, prikladnoǰzt	Szpodoba, Szpo- dobnozt, Prilichno- zt, ǰzlichnozt	ǰlicjnoft
<i>dioptra</i>						Kratko razlojfenye iliti raztolnachenye	ǰmirka
<i>scholion</i>					Spomenak		ǰspomenak
<i>parallelus</i>					Jedno od drugoga jednako na ssirinu, y dujfinu stojechi	Vǰzagdi jedna- ko daleko od dru- goga ǰztojechi, jed- nako od drugoga poǰztavlyen	ǰsporedan
<i>parallelo- grammum</i>							ǰsporednitje
<i>capsula</i>						Skrinyicza, Ladichki- cza, Ladichka	ǰfranka
<i>medius</i>	Szridnyi	Sredgni			Szrednyi	Szrednyi, poǰzrednyi, vuǰzrednyi, vu ǰre- dini ali med dvem kraj poǰztavlyen	ǰridni
<i>centrum</i>	Szrida	srjeda	Dno, ali ǰzredina u zemlye	Srijeda od okolifcja	Prava ǰzredina, ili piknyicza...Szreda u okolifchu, ili okrugu	Szreda, Szredina, Szredifche	ǰridobod
<i>diagonalis</i>							ǰridokutan
<i>statio</i>	Sztanye			Bitje, Staanje	Sztanye	Stanye, ǰztoje- nye, Poǰztalifzhe, ǰztalalifche	ǰtalijhte, ǰta- janye, ǰtan, ǰtanak, ǰtanye
<i>centena</i>			Stoti		Sztotni	ǰztotni	ǰftota

Latinski	Vrančić	Mikalja	Habdelić	Della Bella	Belostenec	Sušnik-Jambrešić	Katančić
<i>gradus</i>		Stupaj		Postupaj, Ustupaj	Sztupaj, Korachay	Korak, štupaj	štupaj
<i>circinus</i>				Sceitka, Scefitillo	šeztilo, šetka	Krušilo, okrušilo	šetka, šestlar
<i>corpus</i>	Tilo	Tjelo, tilo		Tjelo		Telo, jivot	tilo
<i>triangulum</i>				Trokutje	Troj-vugel, tri vugli, trojkutje	Troj-vugel	trikutje, tro- kutje
<i>obtusangulus</i>				Kut zaobgljen. Debglje nughlo, Kut žatupajt			tupokutan
<i>minimimum</i>		Tvardina, tvardilicite, tvrdina		Tvardja, Tvardilite, Utvar- djenje	Tvergya, jachina, branjiche, obrana	Tverdjava, bajfa, obramba, zavetje, Jachina, ogradya za obrambu	tverdište
<i>fixus</i>					odkonchat	Zaboden, zabit	tverdoštajan
<i>rectus</i>		Upravan				Raven	upravan
<i>regularis</i>						Naredni, redovni	uredan
<i>magnitudo</i>	Velicsina	Velicina, velicianftvo, Vifina	Velikocha	Velikos, Uzve- licnos, Uz- mnoxnos	Velichina, Velikocha	Velikofzt, velikocha, velichina	velicina, velikofzt
<i>hydrophylacium</i>							vodoranišche
<i>vertex</i>	Varh	Varh, Vriih	Verh gla- uni ali na glave	Varh	Verh, Verhuncz	Verhuncz glave	verh
<i>verticalis</i>							verhovan
<i>mutuus</i>					Zajamni	Jeden proti drugo- mu, med dvemi, med žzobum	zajmen

Latinski	Vrančić	Mikalja	Habdelić	Della Bella	Belostenec	Sušnik-Jambrešić	Katančić
<i>radius</i>				3rak, 3rakka	3iba, ili merilo kopno merczev	3iba zemlye-merc- zev	zbica
<i>geometria</i>		mjerrenje 3emlje, mi- erenik, koji mjerri	Merenye zemlye	Kopnomirje, 3emg3omirje	Zemlye merenye (D) kopnomerje, me3tria zemlye merenya	Znaye y me3tria zemlyu meriti, Zemlyo-mer3zki, Zemlyo-merni	zemlyomirje
<i>machina</i>				Hitra 3gradja		Poleg razuma na- pravlyeno orudelye	zgradja
<i>bomba dissi- lieus</i>							zerno razjuto
<i>astrolabium</i>				3vje 3dnik, 3vi 3dogled	zvezdenik, zvezdo- gled (D)	Zvezdo-mera, zvez- dogled, zvezdnik	zvizdnik
<i>chorda</i>				Xizza	Sztruna, sicza	3ztrunya	xica

Oblikujući geometrijsko nazivlje, Katančić je sam stvarao nove riječi, ali je i nasljedovao višestoljetnu leksikografsku tradiciju koju su mu pružali rječnici Fausta Vrančića, Jakova Mikalje, Jurja Habelića, Ardelija Della Belle, Franje Sušnika i Andrije Jambrešića te Ivana Belostenca. Pogledajmo stoga prvu skupinu geometrijskoga nazivlja koje je preuzimao od starih hrvatskih leksikografa. Iz priloženene je tablice očito da je najveći broj riječi Katančić preuzeo iz Belostenčeva rječnika: *Bitevo, bodecz, Bok, Broy, četverobochna, četveroredan, Deschicza, Defetina, dlan, doticnih, genutlyiv, Gnat, golen, Gerba, Gumno, Jednak, Jednofztruk, kalamer, Korak, Laket, luk, mera, missicza, Vnogo kutni, negenutlyiv, Noga, Kut, nuglomjera, Otvor, Razluchenye, Krug, okrug, Ofznova, Palecz, Pedal, podsztupi, polovicza, Polovni, Prilika, Profztor, Perfzt, Szlofno merje, skorup, Spomenak, Szrednyi, Sztanye, Sztotni, Sztupaj, fetka, troykutje, Verh, Zajamni, Zemlye merenye, zvezdenik, sicza.*

Nešto je manji broj riječi Katančić pronašao u Della Bellinu rječniku: *Bitev, Brooj, Diglina, Raftupaj, Dascfizza, Gannutiv, Goljen, Hirotvorno, Jednoftruk, Kolicina, Lakat, Luk, Mjerra, Misciza, Mnoggokutni, Neganutno, Noga, Kut, Oblijfe, Otvor, Krug, Okrug, Ofnovan, Peterokutje, Podftup, Polukoliza, Polukrug, Prilika, Profstor, Parst, Razlicjan, Skladnomjerje, Skladnomjerno, Slicni, Slicnos, Staanje, Stoti, Scetka, Tjelo, Trokutje, Tvardiste, Velikos, Varh, zemgljomirje, zgradja, zvojezdnik, Xizza.*

Mikaljin je rječnik Katančiću pružio manji broj uzora no Belostenčev i Della Bellin rječnik: *bitev, bodač, broj, dafcciča, Dlan, gannutiv, Golijen, Garba, Gumno, jednako, kolicina, lakat, luk, Mirra, neganutiv, neuredno, noga, nugal, kut, Otvor, Okoliča, Okrug, Krugh, Osnova, palač, Pedagl, Poloviča, prilika, prostor, Razbiran, Razlicjan, skorup, Slicno, sličnost, Sredgni, Stupaj, tilo, Velicina, Varh.*

Slično je sa Sušnik-Jambrešićevim rječnikom koji je Katančiću pružio sljedeće uzore: *Bodecz, Bok, Broj, Dafschizza, Golen, gerbav, gumno, Jednak, Jednofztruk, kalamir, Laket, Luk, mera, Nedokonchan, Noga, kut, Otvor, krug, okrug, Palecz, Podftup, Polovicza, Prilika, Profztor, Perfzt, Redka, skladnomerje, Szlicni, flichnozt, Szrednyi, Stanye, stotni, sztupaj, Telo, Velikofzt, velichina, zvezdznik.*

Najmanji je broj riječi Katančić preuzeo od Vrančića (*Book, Broy, Daschiza, Dessetina, Dlan, Gumno, Yednako, Yednofztruk, Lakat, Luuk, Mira, Mificza, Kuth, Obruf, okrug, Palacz, pedaly, Prilika, Parszt, Szkorup, Szridnyi, Sztanye, Tilo, Velicsina, Varh*) i Habelića (*broj, odmaknutje, Dlan, jednak, Laket, Luk, Mera, noga, Kut, Obrufz, Okrug, Palecz, Pedeny, Polovicza, Profztor, Perfzt, Verh*).

Drugu skupinu čine riječi koje je Katančić očito sam skovao, a u starih ih leksikografa pronalazimo zabilježene u drukčijim oblicima:

Vrančić	Mikalja	Habdelić	Della Bella	Belostenec	Sušnik-Jambrešić	Katančić
		Piknya	Ubod, nabadak, dioka	Piknya, nabada	Piknya, Nabadek, Nerazdelek, prezdelak, Bezdeljak	bodak
			Strana		ǰztran	bok
	Srjedomjer		Srjedomjer	jednako iducha linya, potezay, ǰnora, ǰzredo mera	Zraven chez ǰzredinu iduchi	cilomir
	cetveronughli		Cetverokutje, Cetvernoughlo	Chetvero nughli ili krayni		cjetirje
Csetvero Krayni	Cetvrtri dio			Chettri del, fertaly	Cheterti del, cheterta ǰztran	cjetvert
Csetverokrajni			Csetveronughgje		Na ceteri ravne vugle napravlyen, chetvero- ravno-nuglajzt	cjetvorečno
	stupaj	Dalekocha, odmaknutje	Dalecina	Dalechina, Sztupay	Dalekocha, Naraznost, korak, ǰztupaj	dalyina, odǰtupaj, odmaknutje, uzmaknutje, razǰtupaj, razǰtajak
				czedulicza	Tablicza	daǰcsica
Dessetina		Defzetka	Defettina, Desetak, Desetka	Defetina, defzetek, defima	Deǰzetka, Deǰzetak broj	defetina
			Vjefctina	Vejch, dobro, ǰzkuffan, izvuchen, dolno voden, hitro- poǰzien	Chinyenyu ǰzliǰǰajuchi, chinechi	dilloredan
					Chetirek perǰztov mera	dlan

Vrančić	Mikalja	Habdelić	Della Bella	Belostenec	Sušnik-Jambrešić	Katančić
			Nadometak, Priftavak, Priloxak	Dodavek, priverfek,		dometak
			Nadometnut, Nadofavgljen, Nadodan		Dotikajuchi	doticsan
			Marviza, Scefdefeeti djelak od ure			drobij
				Giblyiv		ganutiv
			Noga		perva y gornya iztran nojne czevi, czipel	Golen, gnat, krak
				jednoverjzt	jednoverlzt	jednofruk
				Merana jnore z-olovom	Olovna mera na vujfincheczu, Mera zidarzka, Dervodelaka	kalamir
					Zgraven dolevijzechi, jednako raven, poleg kalamira napravlyen	kalamiran
	Kolikoft			Kulikocha, kulikofzt, vnojfina, tefina, velikocha		kolicfina
				Okruglojzt, kolobar		kolomir
Koraczay	Kolikoft, korač, stupaj	Korachay			Polahko hoditi	korak
Lisstve			Liftve	merna palicza	iztupalka, iztupalnicza, lijztva	lijfa
			Mjerila	vaga	Vagicza, mala mera	mirioka

Vrančić	Mikalja	Habdelić	Della Bella	Belostenec	Sušnik-Jambrešić	Katančić
			Slicnij, Prilicnij, Prikaldnij			naslicjan
			Neodluucen, Nenamjegnjen, Neodiredjen		neizpijzan, prez iztanovitojzti	nedokoncjan, nedomiran
			Nepomično, Stavno, Nekrenuto	Negenlyiv	Negenliv	neganutiv
			Riezak		Rezicza, potezek, Redkicza, Trakek	mitcica
Traak			Redka, Trak	Potezay, rez	potez, rez	mitka
				Prilika na shetiri vugle, kolovrat, ovid	Kolovrat	oblifh, oblifnje
				Plahitcza na koje je izpijzan, ili izmalan izvet, ali koye ladanye drugo		obruj
	Okolisc			Ololifche, okruglojzt kolobara		okolica
Kolo	Kollobar	kolobar, okruŕenye	Okolifc	okolifche, okolek, kolobar, obruch	kolober, obruch	okrug, krug
			Slikovan, Obigjexen	prija	Reza-potezanye, Traka- vlechenye	osnova
			Kut oftar	Ojtro'vuglaŕzt, spichaŕzto-vuglaŕzt		oŕhtrokutan
					Peto-vuglaŕzt, pet vuglov imajuchi	peterokutje

Vrančić	Mikalja	Habdelić	Della Bella	Belostenec	Sušnik-Jambrešić	Katančić
			Podmetak od štupa	Temel, podnassa kakti jezru y pod/jztupi, ili podmetki /ztupov	Temely	pod/štup
			Kraj od Polunebja	Kraj, ili kolobar neba, koga zverhu nafz vidimo		pokrajak
				Kaj je pod kolobarom nebe/jzke, ki/ze od v/jzakoga vidi		pokrajan
			Polovnik			polla, polovica
				Na pol okrug, pol kolobara	Polovicza kolobara	polukrug
				Na pol jednak, na pol protni		polumir
			Mjefto		Pojztavlyen, Namejztyen	pojad, ftaj
			Kut upravvan, Kut izjednacnen	Prav vuglafzt	Jednako-y raunovuglafzt	pravokutan
			Slikka		kip, oblichaj, Obraz	prilika
						prinef
					sirina mefzta	profstor
				Premijslyavajuchi	Premisslyavavehki	rafširan
			Razlicnos, Razlikos, Razluka			razkrenutije, razkuc/cenye
	Red, Naredba, Nacin		Uprava, Nacin, Narednos	Merna jnora, palicza	Naredba, Zakon	redka, uprava

Vrančić	Mikalja	Habdelić	Della Bella	Belostenec	Sušnik-Jambrešić	Katančić
					Szedmero-vuglina	Jedmerokutje
Pritach			Razmjerte, Skladnos, Skladnoredje	prikladnojt, jedno mernojt, razmernojt, Složno merje	Prijzpodoba, prijednakozt, jzkladnoredje	jkladnomirje
			Jednomjerno, Razmjerno	Jednako/zlosno, razmerno, jednomerno	Z-drugem zprilichen, prijednako zmerjen, razmerjen, prijednak	jkladnomiran
			Prilicjan, Prikladan	jzpodoben	Szpodoben, Podoben, Prilichen, Jednozlični	jlicjan
	priika, priklanoft		Prilicnos, Prikladnos, Slikka	jzpodoba, jzpodobnojt, prilichojzt, prikladnojt	Szpodoba, Szpodobnozt, Prilichnozt	jlicjnoft
					Kratko razlofenye iliti raztolnachenye	jpomenak
				Jedno od drugoga jednako na ssirinu, y dujinu stojechi	Vjzagdi jednako daleko od drugoga jztojechi, jednako od drugoga pojztavlyen	jparedan
					Skrinyicza, Ladichicza, Ladichka	jranka
Szrida	srjeda	Dno, ali fzredina u zemlye	Srijeda od okolijca	Prava fzredina, ili piknyicza... Szreda u okolijchu, ili okругu	Szreda, Szredina, Szredijche	jridobod
			Sceftilo	fejztilo	Krujfilo, okrujfilo	jnetka, jnetar
			Kut zaobgijen. Debglje nughlo, Kut zatupait			tupokutan

Vrančić	Mikalja	Habdelić	Della Bella	Belostenec	Sušnik-Jambrešić	Katančić
	Tvardina, tvrđina		Tvardja, Utvardjenje	Tvergya, jachina, branjijche, obrana	Tverdya, bajta, obramba, zavetje, jachina, ogradya za obrambu	tverdiŕhte
	velicjanftvo, Viŕfina	Velikocha	Uzvelicnos, Uzmnnoxnos	odkonchat Velikocha	Zaboden, zabit velikocha	tverdoŕftajan velicjina, velikoŕft
					Jeden proti drugomu, med dvemi, med ŕzobum	zajmen
			ŕrak, ŕrakka	ŕiba, ili merilo kopno merczev	ŕiba zemlye-merczev	zbica
	mjerrenje ŕemlje, mieremik, koji mierri	Merenye zemlye	Kopnomirje	Zemlye merenye (D) kopnomerje, meŕtria zemlye merenya	Znaye y meŕtria zemlyu meriti, Zemlyo-merŕzki, Zemlyo-merni	zemlyomirje
					Poleg razuma napravlyeno orudelye	zgradja
			ŕviŕdogled	zvezdogled (D)	Zvezdo-mera	zvizdnik
				Sztruna	ŕztrunya	xica

Treću skupinu čine riječi koje su zabilježene samo u Katančića, a ne pronalazimo ih u njegovih prethodnika: *bitevomirje* (lat. stereometria), *cilomir* (lat. diameter), *cfsetirje* (lat. trapezium), *cfetvrt* (lat. quadrans), *dilloredan* (lat. practicus), *dometak* (lat. corollarium), *drobif prvi* (lat. minutum primum), *drobif drugi* (lat. minutum secundum), *dugomirje* (lat. longimetria), *fat* (lat. orgia), *jednobocfan* (lat. aequaliterus), *jednokracfan* (lat. aequicrurus), *kalamiran* (lat. perpendicularis), *kolomir* (lat. perimetrum), *liffa* (lat. scala), *mirioka* (lat. libella), *naslicfan* (lat. homologus), *nitcfica* (lat. lineola), *nitka* (lat. linea), *nitkoprav* (lat. rectilineus), *odkucfenye*, *odlucfje* (lat. apertura), *odftupaj*, *uzmaknutje*, *razstajak* (lat. distantia), *pokrajak* (lat. horizon), *pokrajan* (lat. horizontalis), *polumir* (lat. semidiameter), *posad*, *staj* (lat. situs), *prava*, *pravac* (lat. recta), *pravokutan* (lat. rectangulum), *prinesf* (lat. transportatorius), *ravnomirje* (lat. planimetria), *razkucfenye* (lat. divaricatio), *sedmerokutje* (lat. heptagonum), *smirka* (lat. dioptra), *sporedan* (lat. parallelus), *sporednitje* (lat. parallelogrammum), *franka* (lat. capsula), *fridobod* (lat. centrum), *fridokutan* (lat. diagonalis), *stajalifhte*, *stajanye*, *stan*, *stanak* (lat. statio), *shestar* (lat. circinus), *tupokutan* (lat. obtusnagulus), *tverdostajan* (lat. fixus), *uredan* (lat. regularis), *vodoranišhche* (lat. hydrophylacium), *verhovan* (lat. verticalis), *zbica* (lat. radius).

Utjecaj Katančićeva geometrijskog nazivlja

Zanimljivo je pogledati je li što od Katančićeva nazivlja traga ostavilo i na nastavljače u izgradnji stručnoga nazivlja. Naime, razdoblje 19. stoljeća poznato je i kao razdoblje stvaranja i oblikovanja stručnoga nazivlja. Stoga upravo u 19. stoljeću Bogoslav Šulek objavljuje poznati *Hrvatsko-njemačko-talijanski rječnik znanstvenog nazivlja*, Zagreb 1874.–1875. Pri kupljajući građu, Šulek je izrađivao standardnu terminologiju za mnoge znanstvene djelatnosti pa je velik dio njegovih termina ušao u hrvatsku svakodnevicu i sačuvao se do danas. Pogledajmo koje je riječi Šulek uvrstio u svoj rječnik, a zabilježene su i u Katančića:

Latinski naziv	Katančić	Šulek
latus	bok	Bok
numerus	broj	Broj
diameter	cilomir	Promjer
trapezium	cfetirje	Trapez, trpez
quadrilaterus	cfetverobocsan	bočan
quadrans	cfetvert	Četvrt, četvrtina
quadratum	cfetvoredno	Četver, četverina, četvorina

Latinski naziv	Katančić	Šulek
distantia	dalyina, odftupaj, odmaknutje, uzmaknutje, razftupaj, razftajak	Dalečina, daljina
tabella	dařcsica	Daščica
decas	deřetina	Desetina
palmus	dlan	Dlan
corollarium	dometak	dometak
contiguus	doticsan	Dotičan
minutum	drobij	Droban
longimetria	dugomirje	Mjerenje, mjerstvo duljina
orgia	fat	Hvat
mobilis	ganutiv	Gibati se
crus	golen, gnat, krak	Golien, krak
curva	gerba	Krivulja
area	gumno	Gumno
aequalis	Jednak, prilićan	Jednak
aequilateralis	jednobocjan	Tačnostran
aequicrus	jednokracjan	Jednokrak, taćnokrak
simplex	jednořtruk	Jednořtruk
perpendicularium	kalamir	Kalamir, komilo, okomica
quantitas	kolicřina	Kolićina
perimetrum	kolomir	Obod
passus	korak	Korak
ulna	lakat	lakat
arcus	luk	Luk
mensura	mira	Mjera, misura
libella	mirioka	Mjerać, mjerćin, mjerka
brachium	miřhica	Miřica
polygonum	mlogokutje	Mnogonuglac, viřenuglac
homologus	naslicjan	Istoimeni, preman
irregularis	neuredan	Neuredan
pes	noga	Noga
angulus	nugao, kut	Kut, nugao
goniometricus	nuglomiran	Kutomjerni
peripharia	okolica	Okolica
circulus	okrug, krug	Kolobar, kolo, kruřnica
delineatio	osnova	Osnova
pollex	palac	Palac
spithama	pedalj	Pedalj
pentagonum	peterokutje	Petoronuglac, petoronuglica

Latinski naziv	Katančić	Šulek
horizontalis	pokrajan	Pokrajni, pobočan, bočan, postran
dimidia	polla, polovica	Pola, polovica, polovina
dimidius	polovan	Polovičan
semicirculus	polukrug	Polukrug
recta	prava, pravac	Pravac
rectangulus	pravokutan	Pravokutnik
rectangulum	pravokutno	Pravokutan
figura	prilika	Prilika, priličan
spatium	prostor	Prostor
digitus	perst	Prst
planimetria	ravnomirje	Ravnomjerstvo
scalenus	razlicjan	Različit, razlik
heptagonum	fedmerokutje	Sedmorokutnik, sedmorina
superficies	fkorup	Skorup
similis	flicjan	Sličan
similitudo	flicjnost	Sličnost
dioptra	fmirka	Prozir
scholion	fpomenak	Spomenak, spomen, pomen, pomenak, primjetak, primjedba
parallelus	fporedan	Sporedan
parallelogrammum	fporednitje	Sporednik, uzporednik
medius	fridni	Srednji
centrum	fridobod	Središte, srieda
statio	ftajalište, ftajanye, ftan, ftanak, ftanye	Stajalište
centena	ftota	Stoti, stoti diel (stotnina)
gradus	ftupaj	Stupanj
circinus	fhetka, fhestar	Šestar, šestilo
corpus	tilo	Tielo
triangulum	trikutje, trokutje	Trokutnik, trokuće, tronuglac, tronuglica
obtusnagulus	tupokutan	Tupokutan, tuponuglen
rectus	upravan	Uprav, upravan
magnitudo	velicjina, velikoft	Veličina, velikoća, velikost
vertex	verh	Vrh
verticalis	verhovan	Vrhovni, najviši, višnji
geometria	zemlyomirje	Zemljomjerstvo
chorda	xica	žica

Od 123 Katančićeve natuknice u Šuleka je zabilježeno 80 ekvivalenata. Čak je 60 Katančićevih riječi zabilježeno i u Šulekovu rječniku: *bok, broj, četvrt, daljina, daščica, desetina, dlan, dometak, dotičan, droban, hvat, golien, krak, gumno, jednak, jednokrak, jednostruk, kalamir, količina, korak, lakat, luk, mjera, mišica, neuredan, noga, kut, nugao, okolica, osnova, palac, pedalj, pokrajni, pola, polovica, polukrug, pravac, pravokutnik, pravokutan, prilika, prostor, prst, skorup, sličan, sličnost, spomenak, sporedan, srednji, stajalište, stoti, šestar, tijelo, trokuće, tupokutan, upravan, veličina, velikost, vrh, vrhovni, žica*. Dopunimo li taj popis i s desetak riječi zabilježenih u Katančića i Šuleka, a različitih tvorbenih modela, tada je popis međusobnih sličnosti još opširniji:

Katančić	Šulek
dugomirje	mjerstvo duljina
ravnomirje	ravnomjerstvo
zemljomirje	zemljomjerstvo
mlogokutje	mnogonuglac, višenuglac
peterokutje	petoronuglac, petoronuglica
šedmerokutje	šedmorokutnik, šedmorina
trikutje, trokutje	trokutnik, trokuće, tronuglac, tronuglica
šporednitje	šporednik, uzšporednik
razlicjan	različit, razlik
štupaj	štupanj

Većinu Katančićeva i Šulekova geometrijskoga nazivlja pronalazimo i u starih hrvatskih leksikografa, no zanimljivo je da je devet riječi zabilježeno samo u Katančića i Šuleka: *hvat, pokrajni, pravac, pravokutan, sporedan, stajalište, šestar, tupokutan, vrhovni*. Pretpostavka je da Šulek nije poznao rukopis Katančićeva Zemlyomirja, ali ga je mogao poznavati koji drugi slavonski pisac te ga uvrstiti u neko od svojih djela i tako postati uzorom Šuleku.

Prevodeći Makóvu geometriju s latinskoga na hrvatski jezik, Katančić praktičnu geometriju dijeli na tri dijela: na longimetriju (dimenzije crta), planimetriju (dimenzije ploha) i stereometriju (dimenzije tijela). Uzimajući u obzir današnje geometrijsko nazivlje, zanimljivo je da se i danas zadržala Katančićeva podjela kutova na pravi kut, oštri kut i tupi kut, kao i vrste poligona ili mnogokuta (peterokuti, šesterokuti, šedmerokuti). Danas se u suvremenoj geometriji zadržala gotovo trećina Katančićevih na-

ziva iz Zemlyomirya: *bok, broj, četverobočan, četvrt, daljina, desetina, dlan, fat 'hvat', golijen 'krak', jednak, jednobočan, jednostruk, količina, korak, lakat, luk, mjera, mnogokut, noga, kut, otvor, krug, oštrokutan, palac, pedalj, peterokut, polovica, polumjer, pravac, pravokutan, prostor, prst, sedmerokut, sličan, sličnost, stajalište, stupanj, šestar, tijelo, trokut, tupokutan, veličina, vrh, zemljomirje.*

Budući da se stručna terminologija prirodnih znanosti uvelike razvila od vremena s kraja 18. stoljeća, razumljivo je da se dio nazivlja koje je predložio Katančić nije zadržalo u suvremenoj uporabi. Problem je veći i što je Katančićev prijevod *Zemlyomirja* ostao u rukopisu i nije bio dostupan široj znanstvenoj javnosti koja bi vjerojatno i preuzela više od Katančićevih prijedloga. No, Katančićevo je oblikovanje geometrijskoga nazivlja zanimljiv predložak za današnje stručnjake, kako bi eventualno u posvemašnjoj poplavi tuđica u Katančićevim prijedlozima mogli pronaći i nazivlje koje bi moglo svoju svrhu imati i danas.

Za jezikoslovlje je pak ova Katančićeva knjižica još jedan vrijedan pokazatelj kako hrvatsko stručno nazivlje ne nastaje tek u 19. stoljeću, već zapravo započinje s nastajanjem prvih normativnih priručnika. A Katančić u tom vremenskom slijedu predstavlja tek jednu od poveznica hrvatske jezične prošlosti i sadašnjosti.

Literatura

- Belostenec, Ivan. 1740. *Gazophylacium*. Zagreb : pretisak Liber — Mladost. 1972./73. 1288 str.
- Brozović, Dalibor. 1970. *Standardni jezik. Teorija/usporedba/geneza/povijest/suvremena zbivanja*. Zagreb : Matica hrvatska. 180 str.
- Brozović, Dalibor. 1978. Hrvatski jezik, njegovo mjesto unutar južnoslavenskih i drugih slavenskih jezika, njegove povijesne mijene kao jezika hrvatske književnosti. *Hrvatska književnost u evropskom kontekstu*. Zagreb : Zavod za znanost o književnosti Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu — Sveučilišna naklada Liber. 9–83.
- Dadić, Žarko. 1996. Katančićeva geometrija na hrvatskom jeziku. *Dani hvarskog kazališta* 22. Split. 309–318.
- Dadić, Žarko. 2004. *Egzaktne znanosti u Hrvata u doba prosvjetiteljstva*. Zagreb : Matica hrvatska. 533 str.
- Della Bella, Ardelio. 1728. *Dizionario italiano, latino, illirico* : Mleci. 448 str.
- Divković, Mirko. 1900. *Latinsko-hrvatski rječnik : za škole*. [Pretisak] Zagreb : Naprijed. 1997. VIII+1161 str.
- Frančula, Nedjeljko, Miljenko Lapaine. 2008. *Geodetsko-geoinformatički rječnik*. Zagreb : Državna geodetska uprava. 581 str.

- Gusić, Ivan. 1995. *Matematički rječnik*. Zagreb : Element. 282 str.
- Habdelić, Juraj. 1670. *Dikcionar ili reči slovenske*. [Pretisak] Graz. Zagreb : Kršćanska sadašnjost 1989. 490 str.
- Hamm, Josip. 1934. *Matija Petar Katančić, njegova djela i njegov dijalekat*. Zagreb : Filozofski fakultet. Doktorski rad (rukopis). 124 str.
- Hamm, Josip. 1937. Najstarija hrvatska geometrija. *Nastavni vjesnik XLV*, 97–123.
- Hamm, Josip. 1942. Etymologicon illyricum. *Nastavni viestnik LI*, 12–36.
- Hamm, Josip. 1949. Štokavština donje Podravine. *Rad JAZU* 275, 5–70.
- Hoško, Franjo Emanuel. 1995. Duhovni lik Matije Petra Katančića. *Bogoslovska smotra*, 398–407.
- Ivšić, Stjepan. 1911. Prilog za slavenski akcenat. *Rad JAZU* 187, 133–208.
- Ivšić, Stjepan. 1913. Današnji posavski govor. *Rad JAZU* 196, 124–254; *Rad JAZU* 197, 9–138.
- Jambrešić, Andrija, Franjo Sušnik. 1742. *Lexicon Latinum interpretatione Illyrica, Germanica et Hungarica locuples*. Zagreb. 1068 str.
- Katančić, Matija Petar. 1786. *Pridhodna Bilixenya od Dillorednog Zemlyomirja*. Rukopis u Franjevačkom samostanu u Budimu. 37 str.
- Katančić, Matija Petar. 1815. *Etymologicon Illyricum*. Rukopis u Sveučilišnoj knjižnici u Budimpešti. 1473 str.
- Katančić, Matija Petar. 1817. *De poesi Illyrica libellus ad leges aestheticae exactus*. Budim [Pretisak] Osijek : Revija. 1984. 230 str.
- Katičić, Radoslav. 1972. Jezikoslovni zapisi o prevođenju. *Književna smotra* 12, 3–9.
- Katičić, Radoslav. 1983. Matija Petar Katančić i počeci novoštokavskog standardnog jezika u Hrvata. *Forum* 1983:10–12, 539–556.
- Lanosović, Marijan. 1778. *Neue Einleitung zur slavonischen Sprache*. Osijek. 270 str.
- Majdandžić, Josip. 1986. *Matija Petar Katančić (1750–1825) — polihistor i prevodilac Svetog pisma*. Zagreb : magistrski rad na Katoličkom bogoslovnom fakultetu u Zagrebu. 151 str.
- Maretić, Tomo. 1910. Jezik slavonskijeh pisaca, prilog istoričkoj gramatici hrvatskoj ili srpskoj. *Rad JAZU* 180, 146–233.
- Marević, Jozo. 1997. *Lexicon Croatico-Latinum encyclopedicum / Ioeseplus Marevich*. Zagreb : Školska knjiga. 2 sv.
- Marijanović, Stanislav. 1995. Matija Petar Katančić, leksikograf, o hrvatskoj leksikografiji i leksikografima. *Dani hvarskog kazališta*, 103–120.
- Marijanović, Stanislav. 1996. Matija Petar Katančić, hrvatski leksikograf i paleograf. *Croatica* 42–44, 249–269.

- Matić, Tomo. 1937. Osječka humanistička gimnazija od osnutka do godina 1848. *Rad JAZU* 257, 1–82.
- Matić, Tomo. 1945. *Prosvjetni i književni rad u Slavoniji prije preporoda* (Djela HAZU XLI). Zagreb : HAZU. 169 str.
- Mikalja, Jakov. 1649. *Blago jezika slovinskoga*. Loreto. 863 str.
- Reljković, Matija Antun. 1767. *Nova slavonska i nimacska grammatika*. Zagreb. 552 str.
- Šulek, Bogoslav. 1874–1875. *Hrvatsko-njemačko-talijanski rječnik znanstvenog nazivlja*. Zagreb. 1369 str. 2 sv.
- Vince, Zlatko. 1970. Grafijsko-pravopisna pitanja pretpreporodnog i preporodnog doba u Slavoniji. *Zbornik radova I. znanstvenog sabora Slavonije i Baranje*. Osijek. 773–810.
- Vince, Zlatko. 1975. Književni jezik M. P. Katančića, posebno u prijevodu Svetoga pisma. *Zbornik Zagrebačke slavističke škole* 3. Zagreb. 87–99.
- Višejezični geodetski rečnik*. 1980. Beograd : Savez geodetskih inženjera i geometara Jugoslavije. 879 str.
- Vrančić, Faust. 1595. *Dictionarium quinque nobilissimarum Europae linguarum*. [Pretisak] Zagreb : Novi Liber. 1992. 200 str.

Geometric Terminology in the Eighteenth Century

Abstract

Matija Petar Katančić's manuscript *Pridhodna Bilixenya od Dillorednog Zemlyomirja*, which was written by the end of 1786 and at the beginning of 1787, is analysed in this paper. The manuscript is a Croatian translation of the first edition of a Latin geometry textbook, *Elementa geometriae practicae*, written by the Hungarian author Pál Makó. The complete geometric terminology has been extracted and then compared to geometric terminology collected from old Croatian dictionaries. As specialised terminology has greatly developed since the end of the eighteenth century, it is understandable that a part of the terminology suggested by Katančić has not been kept in contemporary use. Yet Katančić's forming of geometric terminology presents an interesting model for today's experts, who, considering the deluge of foreign words, might find among his suggestions some terms which could be useful today, as well.

Ključne riječi: geometrijsko nazivlje, 18. stoljeće, Matija Petar Katančić

Key words: geometric terminology, 18th century, Matija Petar Katančić

